

Kadın Kooperatifleri Kılavuzu

2018

KEiG

kadın emeği ve istihdamı girişimi
women's labor and employment initiative

Kadın Kooperatifleri Kılavuzu

2018

KEİG Yayınları Dizisi
KADIN KOOPERATİFLERİ KILAVUZU

Hazırlayan: KEİG Platformu
Birinci Basım: 2018
Bu kitap Mama Cash desteğiyle yayımlanmıştır.

Kapak / İç tasarım: Güneş Resul
Baskı: Hazal Matbaa
Davutpaşa Emintaş San. Sitesi No. 103/434-435 Topkapı / İstanbul
Tel:0212 501 95 96

KEİG PLATFORMU
Sekretarya: Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)
Kamer Hatun Mah. Hammalbaşı Cad. No.22/13 Beyoğlu - İstanbul
Tel/Faks: 0212 251 58 50
E-posta: iletisim@keig.org
Web: www.keig.org

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
Giriş	5
1. Kooperatif Nedir?	7
1.1. Kadın Kooperatiflerini Diğer Kooperatiflerden Ayıran Özellikler	7
2. Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi	9
2.1. Amaçları ve Çalışma Alanları	9
2.2. Nasıl Kurulur?	12
2.3. Kuruluş Aşamasında Masraf Gerektiren Kalemler	14
2.4. Kooperatifin Organları ve Yönetimi	14
2.5. Kooperatifin Hesap ve Defterleri	15
2.5.1. Hesaplar ve Muhasebe	15
2.5.2. Defterler	18
2.6. Vergiler	19
3. Kadın Kooperatiflerinde Üretim ve Organizasyon	20
3.1. Kooperatif İçi Dinamikler ve İşbölümü	20
3.2. Tasarım	22
3.3. Gelirler, Satış ve Pazarlama	22
3.3.1. Kadın kooperatiflerinin gelir kaynakları nelerdir?	22
3.3.2. Pazar bulma	23
4. Kadın Kooperatiflerinin Dış İlişkileri	24
4.1. Kadın Grupları ve Ağları	25
4.2. Yerel Yönetimler	25
4.3. Kalkınma Ajansları	26
4.4. İşveren Örgütleri ve Odalar	26
4.5. Diğer Kamu Kurumları	26
4.6. Özel Sektör	27
5. Kadın Kooperatiflerinin Kapanma Nedenleri	27
6. Kooperatif Kurmak İsteyenlere Öneriler	28
Genel Değerlendirme ve Sonuç	30
Kaynakça	32

Önsöz

2015 yılında Türkiye'nin farklı şehirlerinde kadın kooperatifleri araştırması¹ yaptığımızda bu meseleyi kadın emeği ve istihdamı, aynı zamanda kadın güçlenmesi bağlamında nasıl görmemiz ve buradan nasıl bir politika geliştirmemiz gerektiği üzerine düşünmüştük. Üretimin kadın grupları içinde yapılıyor olması ise bunun aynı zamanda bir örgütlenme meselesi olarak görülmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştı. KEİG Platformu üyeleri arasında bulunan kooperatifler ve kooperatifleşme niyeti olan dernekler zaman içerisinde bu konuyla ilgili bir çalışma grubu oluşturular ve kadın kooperatiflerine dair bir perspektif geliştirdiler. Kadın kooperatiflerinin demokratik ve eşitlikçi ekonomik modeller olarak idealize edilmelerine rağmen üretim ve gelir elde etmeye dair sorunların çok sık yaşanması, çoğu kere kapanmayla yüz yüze gelmeleri ve tabi oldukları ağır vergi yükümlülükleri temel sorunlar olarak ortaya kondu. Başka temel sorunlar ise kooperatifçiliğin yasal ve vergi yükümlülüklerine, üretim ve pazarlamanın yanı sıra kooperatif içerisinde ortaya çıkabilecek olası sorunlara dair bilgi sahibi olunmadan, eğitim alınmadan ve altyapı oluşturulmadan hızlıca kadın kooperatiflerinin kurulması ve kapanmaya kadar giden zorlu süreçlerdi. Bu nedenle kooperatif kurma niyetinde olan ya da hâlihazırda kooperatif yürüten kadınlara temel bilgiler ve fikirler verecek, yol gösterecek, meselenin kadın emeği ve istihdamı boyutuyla ilişkisini gösterecek bir yayın yapmaya karar verdik.

Elinizdeki kitapçığı 2015 yılında yaptığımız kadın kooperatifleri araştırmasına, KEİG Kooperatif Çalışma Grubunun deneyimlerine ve konuyla ilgili yapılmış çalışmalara; çeşitli belge ve kaynaklara dayanarak hazırladık. Ancak bu çalışmayı kadınlara kooperatifçilik konusunda genel bilgiler vermek, bir çerçeve sunmak ve yol göstermek ile sınırlı tutarak ayrıntılı bir mevzuat çalışmasına girmedik. Yine kadın kooperatiflerinin çeşitli ve farklı üretim, hizmet ve çalışma kapasitelerine; örgütsel yapı ve ölçeklere sahip oldukları gerçeğini göz önünde bulundurarak mümkün olduğunca genel bir çerçeve çizmeye çalıştık. Bununla birlikte bu kitapçığı dışarıdan gelecek öneri ve katkılara açık, güncellenebilir olacak şekilde tasarladık. Dolayısıyla bu çalışmanın çeşitli katkılarla güçlenmesini umut ettik.

Bu çalışma birçok kişinin emeği ve katkısıyla ortaya çıktı. KEİG'in kooperatif çalışma grubu üyeleri her aşamaya birebir katıldılar ve deneyimleriyle böyle bir çalışmanın oluşmasında çok önemli rol oynadılar. Serap Güre, İdil Soyseçkin, Aslı Çoban ve Gülnur Elçik önerileri ve katkılarıyla çalışmayı güçlendirdiler. Nihal Şirin Pınarcıoğlu son okuma yaparak destek sundu. Semiha Arı ve Ayşe Gönüllü Atakan çalışmayı kaleme aldılar ve yayına hazırladılar. Hepsine emekleri ve değerli katkıları için teşekkürlerimizi sunarız.

KEİG Platformu

¹ KEİG Platformu (2015). Türkiye'de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler. İstanbul.

Giriş

Türkiye’de kadın kooperatifçiliği 2000’lerin başlarında ön plana çıkmaya başladı. 2001 yılında Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV) Kocaeli’nde Gölcük Şirinköy prefabrik bölgesinde kadın kooperatifi kurulmasına öncülük etti. Profesyonel mum ve ev tekstili üretim tesislerine sahip bir feminist işletme olan tesiste otuz altı kadın kendi ürettikleri ürünün satın alma, ürün tasarım geliştirme, pazarlama birimlerini de yürüttüler. İki yıl aktif olan kooperatif, prefabrik bölgesinin ortadan kaldırılması sonrasında kapandı. Yine Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) halen sürdürdüğü kadın kooperatifleşmesini destek programını 2000’lerde başlattı.

Kadın gruplarının girişimiyle oluşan kadın kooperatifçiliği zamanla hükümetin, yerel yönetimlerin, kalkınma ajanslarının, hatta özel sektörün ilgi alanına girmeye başladı. Ticaret Bakanlığı Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı’nda kadınların kooperatifler çatısı altında üretmeleri ve istihdam edilmeleri konusunda girişimlerde bulundu. 2012 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 88’inci maddesi uyarınca Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Ana Sözleşmesi’ni yayımlandı. ‘Kadın kooperatifi’ yasal statü ve yükümlülükler bakımından diğer tür kooperatiflerden farklı olmasa da sosyal ve ekonomik amaçların birlikte hedeflendiği ve geleneksel kadınlık rolleri çerçevesinde düşünüldüğü için bir özel kategori olarak ortaya çıktı.

Kadın kooperatifleri sosyal ve ekonomik getirileri, en önemlisi dayanışma ekonomisi potansiyeli taşıması bakımından önemli bir örgütlenme modeli olarak düşünülebilir. KEİG’in üyeleri arasında da kadın kooperatifleri ve kooperatifleşme niyetiyle birlikte bazı çekinceleri olan kadın dernekleri bulunuyor. Hem 2015 yılında 21 kadın kooperatifi ve kooperatif benzeri örgütlenmenin deneyimine dayanarak yaptığımız araştırmanın sonuçları hem de KEİG üyelerinin deneyimleri, bize kadın kooperatifleri konusunda bir politika geliştirilmesi gerektiğini gösteriyor. Çünkü kadın kooperatifleri hükümetten özel sektöre kadar bir dizi kurum ve yapı tarafından teşvik edilirken, bu kapsamda ortaya çıkan kadın emeği ve istihdamına dair çeşitli meseleler ve sorunlar göz ardı ediliyor.

Çoğu kere bu teşvikler nedeniyle kadınlar hiçbir altyapı oluşturmadan, hazırlık çalışmaları yapmadan, yasal yükümlülükleri bilmeden hızlıca kooperatif kuruyor ve sonucunda hayal kırıklığı yaşıyorlar. Çünkü kadın kooperatifleri her ne kadar sivil toplum örgütü gibi resmedilseler de Türkiye’de yasal statüleri, yükümlülükleri ve sorumlulukları bakımından esas olarak işletmelere benzerler. Buna göre usulleri ve gerekleri vardır. Bunlara uyulmadığında kooperatifler çok ciddi yasal ve mali yaptırımlarla karşı karşıya kalabiliyorlar. Özellikle yasal mevzuat ve vergi yükümlülükleri nedeniyle birçok kadın kooperatifi kapanabiliyor. Bu bağlamda karşılaşılan sorun, küçük ölçekli ve çoğu zaman geleneksel kadınlık rolleriyle bağlantılı üretim yapan veya hizmet sunan kadın kooperatiflerinin

bu yükümlülük ve sorumlulukları karşılayabilecek kapasitede olmamalarıdır. Ürün veya hizmetin baştan yanlış seçilmesi, gerekli altyapıyı hazırlamamış olmak, gerekli eğitimleri almamış olmak, pazar alanı bulamamak ve yeterince organize olamamak gibi sebepler ile ürünler elde kalabiliyor ve yasal yükümlülüklerin altından kalkmak imkânsız hale gelebiliyor. Bu durumda, kadın istihdamı potansiyeli taşıyan kooperatifler, kadınların borçlandığı ve öncekinden daha güçsüz hale geldikleri yerlere dönüşebiliyor. Elinizdeki bu kitapçık, hem kadın kooperatifi kurma niyetinde olan hem de hâlihazırda kooperatif çatısı altında bulunan gruplara fikir verme ve yol göstermeyi amaçlıyor.

1. Kooperatif Nedir?

Kooperatif, ortak amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya gelen kişiler tarafından kurulan ve yönetilen, hem ekonomik hem sosyal amaçları olan örgütlenme modelidir. Uluslararası Kooperatifler Birliği'ne göre, kooperatif, "Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir yapıdır" (Ticaret Bakanlığı, 2015). Bu kapsamda kooperatifler, insanların ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını diğer kişilerle işbirliği içinde karşılamak veya müşterek ekonomik menfaatlerini korumak için kurdukları ortaklıklardır.

Bu modelde ortaklar kooperatif çatısı altında ekonomik güçlerini birleştirirler. İdeal olarak işbirliği, dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma yoluyla birlikte hareket ederler. Bu ekonomik güç birliği, ortakların buldukları sektör veya piyasa içerisinde anlamlı bir büyüklüğe ulaşmalarının yolunu açar. Kooperatif bünyesinde elde edilen kârlar ya üyelere kooperatifle yaptıkları alışverişle ya da işlemlerle orantılı olarak geri ödenir veya işletmede yatırım olarak değerlendirilir.

Kooperatifler insanların eşit ve demokratik bir şekilde bir araya geldikleri örgütler olarak idealize edilirler; ortaklarının niteliğine ve/veya sermaye miktarına bakılmaksızın eşit oy hakkına sahip oldukları 'tek üye, tek oy' kuralıyla demokratik olarak yönetilirler. Faaliyetler sonucunda elde edilen ekonomik ve sosyal kazançlar, kooperatif ortakları tarafından kontrol edilir. Kooperatifler bir yandan sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile özdeşleşmişken diğer yandan insanların yaşamlarını dönüştürür; aynı zamanda sosyal ve doğal çevreyi ve sürdürülebilirliğini de gözetir (ICA: 1995). Türkiye'de kooperatifçilik esas olarak 1969'da yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre düzenlenmiş ve bu kanunda kooperatif şöyle tanımlanmıştır:

Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet sureti ile sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır (Kooperatifler Kanunu, 1969, s. 4571).

1.1. Kadın Kooperatiflerini Diğer Kooperatiflerden Ayıran Özellikler

Kadın kooperatifi kadınların kurup işlettiği bir kooperatif türü olarak tanımlanır; ancak yasal statü ve yükümlülükler bakımından diğer kooperatiflerden farklı değildir. Tıpkı diğer kooperatif türleri gibi 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na tabidir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nin 124'üncü

maddesine göre ‘kooperatif şirketler’ ticaret şirketi sayılırlar ve 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) açısından kazançları ‘kurum kazancı’ olarak görüldüğü için kurumlar vergisine tabidirler.² Ticaret Bakanlığı’nın³ Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016’da (2012) “Kadınların girişimcilik kabiliyetlerinin artırılması ve ekonomide bir aktör olarak yer almalarının sağlanması” ifadesiyle kadınların kooperatif çatısı altında örgütlenmeleri hedeflenmiş ve buna “stratejik hedef ve faaliyetler” başlığı altında yer vermiştir (Ticaret Bakanlığı, 2012, s. 5). Yine Ticaret Bakanlığı tarafından 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 88’inci maddesi uyarınca Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi hazırlanmıştır.

Kadın kooperatiflerinin, hem hükümet tarafından ‘kadın girişimciliği’ ve ‘ekonomide kadın aktörlüğü’ vurgularıyla gündeme getirilmesi ve teşvik edilmesi hem de uluslararası kalkınma kuruluşlarından özel sektöre kadar çeşitli kurum ve yapıların ilgisine mahzar olması, kadın kooperatifini bir ‘özel’ kategori haline getirdi. Bunun en önemli nedenleri kuşkusuz yoksulluğu azaltma, istihdamı artırma ve kalkınmayı sağlama konularında son yıllarda kadınlara ve kadın kooperatifleri gibi örgütlenmelere atfedilen önemli rollerle ilgilidir. Kadın kooperatiflerinin özellikle gelir düzeyi düşük yoksul kadınlar için önemli bir mekanizma olduğu düşünülüyor.

Kadın kooperatiflerini diğer kooperatiflerden farklı kılan özellikler de burada ortaya çıkıyor. Kadın kooperatifleri her zaman yerelden, öz-örgütlenme temelinde ve bir grup kadının kendi kendilerine karar vererek kurdukları yapılar olmayabiliyor. Bazıları kalkınma projeleriyle, yerel yönetimlerin ve kadın örgütlerinin teşvikleriyle de kurulabiliyor. Dolayısıyla kadın kooperatiflerini diğerlerinden ayıran özellikler, bu yapı ve kurumların beklentilerine ve fikirlerine göre de şekilleniyor. Bunun en önemli göstergesi Türkiye’de kadın kooperatiflerinin belli ve sınırlı üretim alanlarında (örneğin el sanatları, ev eksenli üretim, sosyal hizmet⁴ gibi kadınların geleneksel rolleriyle bağlantılı alanlarda) faaliyet gösteriyor olmalarıdır (KEİG, 2015). Kadın kooperatifçiliği mevcut haliyle “kadın odaklı kalkınma vizyonu” (KEİG, 2015, s. 15) olarak da değerlendiriliyor. Birden çok alanda faaliyet gösterdikleri için de sıklıkla “çok amaçlı kadın kooperatifleri” olarak tanımlanıyorlar (Duguid, Durutaş ve Wodzicki, 2015, s. 37).

2 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 4’üncü maddesine göre tüketim ve taşımacılık dışındaki kooperatifler belli şartları yerine getirdikleri takdirde kurumlar vergisinden muaf olurlar. Bu konu aşağıda ayrıntılı olarak yer alıyor.

3 Önceden Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü’nün bağlı olduğu bakanlık Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (GTB) idi. Ancak 9 Temmuz 2018 tarihli 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bazı bakanlıklar birleştirildi ve isimleri değiştirildi. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığı birleştirilerek yeni ismi Ticaret Bakanlığı oldu. Bu nedenle bu çalışmada ilgili bakanlıktan Ticaret Bakanlığı olarak söz ediliyor.

4 Kadın kooperatifleri aynı zamanda kadınların sosyal ihtiyaçlarına yönelik çözümler ve hizmetler sunuyor. Örneğin kreş, kadına yönelik şiddetle mücadele, engelli ve yaşlı bakımı, mesleki eğitimler düzenleme gibi Türkiye’de başka kooperatiflerde çok sık rastlanmayan faaliyetler kadın kooperatiflerinde yapılıyor.

2. Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi

2.1. Amaçları ve Çalışma Alanları

Türkiye’de kadın kooperatifleri kadınlar tarafından kurulan, kadınların sosyal ve ekonomik sorunlarına çözümler üretmeye çalışan, ortaklaşmaya dayalı yapılar olarak görülüyor. Yasal statü, tüzel kişilik ve amaçlar bakımından dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarından ayrılırlar da, pratikte kadın örgütlenmesi olarak hareket edebiliyorlar. Bazıları Türkiye kadın hareketinin aktif parçaları oluyor; kadın hakları ve cinsiyet eşitliği için de mücadele ediyorlar. Bununla birlikte ağırlıklı olarak 2000’lerden beri kurulan kadın kooperatifleri yoksulluğu azaltma, kalkınmaya katkıda bulunma ve istihdam sağlama gibi ekonomik amaçlarla da belirlenmiş ve özdeşleşmiştir. Dolayısıyla hem ekonomik hem sosyal amaçları vardır. Bazen de sosyal amaçlar daha fazla ön plana çıkar. Kooperatifçilik meselesi kadınlar ve toplumsal cinsiyet kavramlarıyla yorumlandığında şu hedefler görünür hale geliyor:

- “Kadın yoksulluğunu azaltmak,
- kadın istihdamını artırmak,
- çeşitli sebeplerle kamu veya sivil toplum politikası ile ulaşılması güç kadınları sosyoekonomik hayata dâhil etmek,
- kadının aktörlüğüne dayalı alternatif kalkınma modeli geliştirmek” (KEİG, 2015: 7).

2015 yılında Türkiye’de 101 kadın kooperatifinin deneyimine dayalı kapsamlı bir araştırma (Duguid, Durutaş ve Wodzicki, 2015) kadın kooperatiflerinin kurulma nedenlerini şöyle aktarıyor:

- Kadınlara iş sağlamak
- Kadınları sosyal açıdan güçlendirmek
- Kadınların ortak sorunlarına çözüm bulmak
- Çocuk bakım hizmetleri sağlamak (kreş)
- Ortakların örgütlenmesini ve güçlenmesini sağlamak
- Topluma hizmet sağlamak
- Topluma ürün sağlamak

Ticaret Bakanlığı **Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi**’nde ise kooperatifin amacı şöyle tanımlanıyor:

Ortaklarının ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ile ekonomik faaliyetleri kapsamında

yer alan mal ve hizmet üretimi ile bunların pazarlanmasına yönelik ihtiyaçlarını karşılamak, girişimlerini desteklemek, üretim becerilerini geliştirmek, böylece ortaklarının ekonomik menfaatlerini koruyarak sağlıklı ve gelişmiş bir çevrede yaşamalarını sağlamak.⁵

Yine Anasözleşme'ye göre kadın kooperatifleri bu amaç doğrultusunda şu çalışmalarını yapar:

- Ortaklarının ürettiği mal ve hizmetlerin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasına, tanıtım ve satışına aracılık etmek; gerekli ithalat ve ihracat işlemlerini bizzat yapmak ya da yaptırmak,
- Ortakları ve ortağı olmayan kadınlar için dikiş, nakış, keçe yapımı, seramik ve cam yapımı, el ürünleri tasarımı, moda tasarımı, takı tasarımı, ev yemekleri ve unlu gıda yapımı, pasta, çikolata yapımı ve süslemeciliği gibi üretime yönelik beceri kursları açmak,
- Ortakları için okuma yazma, bilgisayar, girişimcilik, liderlik, mahalle anneliği, çevre düzenleme, halk sağlığı, kadın hakları ve yaşam kalitelerini iyileştirmeye yönelik çeşitli eğitim programları düzenlemek; bu konularda kurs ve mesleki eğitim programlarına yönelik uygulama atölyeleri açmak,
- Ortaklarının üretimleri ile seramik, cam, keçe, kumaş, gıda ve her türlü el yapımı hediyeelik eşya ürünlerini satın almak, pazarlamak ya da pazarlanmasını sağlamak; yiyecek-içecek servisi (catering) hizmeti vermek,
- Ortaklarına hizmet, imalat ve ticaret sektörlerinde kendi işlerini kurmaları ve geliştirmeleri amacıyla danışmanlık ve eğitim hizmetleri sağlamak ve ürettikleri ürünleri pazarlamak,
- Ortaklarına ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere diğer kurum ve kuruluşlardan verilecek krediye aracı olmak; ortakları ve personel için yardım fonu oluşturmak; ortaklarının özel sigorta ihtiyaçlarına aracı olmak,
- Kooperatifin amaç ve konusunun gerektirdiği işletmeler, imalathaneler, atölyeler, sosyal tesisler, misafirhane, öğrenci yurdu ve benzeri tesisler kurmak ve işletmek veya işletilmesini sağlamak,
- Kooperatifin amaçları doğrultusunda taşınır ve taşınmaz mallar edinmek, bina/arsa almak, kiralamak ya da yaptırmak, gerektiğinde satmak, aynı haklar tesis etmek, işletme devralmak, kooperatif yatırımları için gerekli tesisleri yapmak ya da yaptırmak,
- Faaliyetlerini sürdürebilmek için gelir getirici ticari faaliyetlerde bulunmak, ticari işletmelere iştirak etmek; ticari işletme kurmak ve işletmek,
- Ortaklarının sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerinin tanıtımı, sergilenmesi ve pazarlanması amacıyla yurt içi ve yurt dışında fuar, şenlik, sergi, kermes gibi faaliyetler düzenlemek; bu amaçla düzenlenmiş faaliyetlere katılmak veya ortaklarının katılmasına aracılık etmek,
- Konusu ile ilgili eğitim kitapçıkları, broşür, dergi ve kitap gibi yazılı ve görsel yayın

⁵ Ticaret Bakanlığı, Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi Madde 6, s. 3.

- materyallerinin takibini, arşivlenmesini, basımını ve dağıtımını yapmak,
- Ortaklar ve yakınları arasında sosyal etkileşimi artırmak üzere sosyal ve kültürel nitelikli faaliyetler düzenlemek; kültürel gelişim amacıyla kütüphane, okuma odası, sanat galerisi, spor ve tiyatro faaliyeti üniteleri kurmak ve işletmek ya da işletilmesini sağlamak,
  - Sosyal hizmet danışmanlığı için uzman istihdam etmek,
  - Ortaklarının ve onların yakınlarının ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretimini yapmak ve/veya alım, satımına aracı olmak,
  - Ortaklarının 0-6 yaş grubu çocuklarının bakımı ve eğitimi için mahalle yuvaları, çocuk oyun odaları açmak ve işletmek; çocukların sağlığı, gelişimi ve bakımı için sağlık üniteleri, oyun ve spor alanları, kültür sanat üniteleri kurmak ve işletmek; çocukların her çeşit araç, gereç, besin maddeleri ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalar yapmak, satış yerleri açmak, ürünleri tanıtmak, bunların ihracat ve ithalatını yapmak ya da yaptırmak,
  - Çocukların eğitim ve bakımı konusunda genel bir duyarlılık oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmak; anneleri ve aileleri bilgilendirmek,
  - Ortaklarının ve onların yakınlarının sağlığı için gerekli sağlık üniteleri kurmak, sağlık taraması, ilaç yardımı gibi çalışmalar yapmak,
  - Tüm kamu ve özel sektör kurumlarıyla, yerel yönetim birimleri, meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmak ve onlara destek sağlamak,
  - Ulusal ve uluslararası kuruluşlardan, şahıs ve kurumlardan aynı ve nakdi yardım, bağış ve kredi sağlamak, bunları kooperatif amaçları doğrultusunda kullanmak, ortaklarını bu imkânlardan yararlandırmak,
  - Amacına uygun yardım kampanyası, yemekli toplantı ve benzeri faaliyetler düzenlemek,
  - Şubeler açmak, aynı amaçlı diğer kooperatiflerle işbirliği yapmak, amacına uygun kurulmuş ya da kurulacak olan üst birlik kuruluşlarına katılmak, benzer amaçlı kooperatiflerin kuruluşuna öncülük etmek ve onlara destek sağlamak,
  - Ortaklarının sağlıklı bir çevrede yaşamalarını sağlamak üzere yerleşim alanlarındaki temel hizmetler ve altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi konusunda çalışmalar yapmak; yerel yönetimlerle bu amaçla işbirliğinde bulunmak,
  - Çevre konusunda ortaklarını, onların yakınlarını bilgilendirici faaliyetlerde bulunmak,
  - Çevre düzenleme, temizlik, yeşillendirme, su, kanalizasyon, çevre kirliliği, hava kirliliği, ortak alanların düzenlenmesi, geri dönüşüm ve sair konularda gelir getirici ve eğitici çalışmalar yapmak,
  - Çalışmalarını yürütebilmek için gruplar oluşturmak,
  - Ortaklarının ihtiyaç duyacağı danışmanlık (sosyal, kültürel, hukuki, teknolojik, üretimin geliştirilmesi vesaire) hizmetlerini organize etmek ve bu amaçla gerekli personeli istihdam etmek,

- Faaliyetleri uygulamak için hizmet alımı yapmak,
- Yurt içi ve yurt dışında fuar, şenlik, sergi, kermes vb. etkinlikler düzenlenmek; bu tür etkinliklere katılım veya ortakların katılımını teşvik etmek,
- Ortaklarına yönelik sosyal etkinlikler düzenlemek.⁶

Yine Ticaret Bakanlığı'nın önceki yıllarda yayımlamış olduğu bir broşürde⁷ kadın kooperatifleri için şu çalışma alanları uygun görülüyor:

- El becerileri için eğitici kurslar düzenlenmesi
- Geleneksel gıda, giyim, hediyelik eşya vb. ürünlerin üretimi ve pazarlanması
- Lokantacılık
- Engelli eğitimi ve bakımı
- Okul öncesi eğitim

Bu alanlar, Türkiye'de kırsal kalkınma ve tarım dışında faaliyet gösteren kadın kooperatiflerinin mevcut haliyle ağırlıklı olarak çalıştıkları alanlardır. Görüldüğü üzere Anasözleşme'de belirlenen faaliyetler söz konusu broşürdeki kadar sınırlı olmasa da, genel olarak kadınların geleneksel cinsiyet rollerine dayalı üretim ve hizmet alanlarını ön plana çıkarıyor; bizzat hükümet tarafından cinsiyet rollerine uygun faaliyetler öneriliyor ve onaylanıyor.

Kadın kooperatiflerinin hem engelli eğitimi ve bakımı hem de okul öncesi eğitim hizmeti alanında çalışması, sosyal politikaların yetersizliğiyle de yakından ilgilidir. Kamusal olarak sağlanması gereken bu hizmetlerin kadın kooperatifleri tarafından mahalli olarak daha ucuza sunulacağı varsayılıyor.

2.2. Nasıl Kurulur?

Kooperatifler Kanunu'nun 2'inci maddesine⁸ göre bir kooperatif en az yedi ortak tarafından imzalanan Anasözleşme ile kurulur ve Anasözleşme'nin ticaret sicili müdürlüğünde bir yetkilinin huzurunda imzalanması gerekir. Dolayısıyla diğer birçok kooperatif türü gibi kadın kooperatifinin kuruluşu da ticaret il müdürlüklerince yapılır. Kooperatife gerçek ve tüzel kişiler (ticaret şirketleri, dernekler,

⁶ Ticaret Bakanlığı, Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi Madde 6, ss. 3-5.

⁷ <http://koop.gtb.gov.tr/data/54242859f293700c80e02275/BROSUR-KADIN-KOOP.pdf>

⁸ 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 2'inci maddesinin birinci fıkrası 15 Şubat tarihli ve 7099 sayılı kanun ile yukarıda belirttiğimiz şekilde yeniden düzenlendi. Bkz. 10 Mart 2018 tarihli ve 30356 sayılı Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180310-9.htm>

vakıflar, belediyeler, kooperatifler vs.) ortak olabilir (Kooperatifler Kanunu, Madde 8 ve 9). Ortaklık şartları ise; 18 yaşını tamamlamış olmak, medeni hakları kullanabilme yeterliliğine sahip olmak, ortak olmak isteğini belirten bir yazı ile yönetim kuruluna başvurmak, gerekli sermaye payını taahhüt ederek dörtte birini peşin ödemek ve Anasözleşmede belirtilen diğer şartları taşımaktır (Kooperatifler Kanunu, Madde 8).

Kooperatif kurmak isteyen kadınların Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Anasözleşmesi'ni edinmesi, ayrıntılı bir şekilde incelemesi ve doldurması gerekir. Kooperatifin kuruluşuna, amaç ve faaliyetlerine, işleyişine, yönetimine ve kapanmasına dair tüm bilgiler, usuller ve kurallar bu sözleşmede yer alır ve sözleşme şu bölümlerden oluşur:

1. Kuruluş, tüzel kişiliğin kazanılması ve Anasözleşme değişikliği, unvan, merkez ve şubeler, süre, amaç ve faaliyet konuları
2. Sermaye ve Paylar
3. Ortaklık işlemleri
4. Kooperatifin Organları ve Yönetimi
5. Kooperatifin Hesapları ve Defterleri
6. Dağılma ve Tasfiye
7. Çeşitli Hükümler

Kooperatifin kuruluşu için gereken belgeler ise şu şekildedir:

- Kuruluş için talep dilekçesini de içeren Kuruluş Bilgi Formu
- Kooperatif Anasözleşmesi
- Adli sicil belgesi
- Yazılı taahhütname
- Banka dekontu
- Diğer belgeler⁹

Anasözleşme'ye göre kooperatif, ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Böylece kurucular da ortaklık sıfatı kazanır.

⁹ Belgelerin ayrıntıları ve açıklamaları için bkz. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Kuruluş Belgeleri, <https://koop.gtb.gov.tr/hizmetlerimiz/kurulus-islemleri/il-mudurluklerince-kurulusu-yapilan-kooperatifler/kadin-girisimi-uretim-ve-isletme-kooperatifi-kurulus-belgeleri>

2.3. Kuruluş Aşamasında Masraf Gerektiren Kalemler

- Tüzüğün onaylanması için noter harcı¹⁰
- İmza beyannamesi için noter harcı
- Defter onayı için noter harcı
- İmza sirküleri için noter harcı
- Ticaret Sicil Gazetesi'ne ilan harcı
- Ticaret Odası'na kayıt harcı
- Karar defteri, kaşe, fatura vs. masrafı
- Ticaret Odası – Ticaret Sicil Gazetesi masrafı

2.4. Kooperatifin Organları ve Yönetimi

Kooperatifin organları; Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulundan oluşur (Anasözleşme Madde 22). Kooperatif tüm ortakların katılımına açık olan genel kurulca seçilen yönetim kurulu üyeleri tarafından yönetilir, denetim kurulu üyelerince denetlenir (1163 Sayılı Kooperatif Kanunu). Bu organların görev, yetki, sorumluluk ve özellikleri, üyelerinin seçilme kriterleri gibi gerekli tüm bilgiler Anasözleşme'de ayrıntılı olarak yer alıyor. Ancak ana hatlarıyla bazı önemli noktalara değinmek gerekirse:

Genel Kurul: Kooperatifteki en yetkili organdır.¹¹ Genel Kurul toplantısı ise olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanır. Olağan genel kurul toplantısının her yılın ilk altı ayı içinde ve yılda bir defa yapılması zorunludur. Olağanüstü genel kurul ise kooperatif işlerinin ve Anasözleşme hükümlerinin gerektirdiği zamanda toplanır (Anasözleşme Madde 25).

Her yıl yapılması zorunlu olan genel kurul toplantıları özellikle kadın kooperatifleri için oldukça maliyetli olabiliyor. Ancak Kooperatifler Kanununun 45'inci maddesinde kooperatif ve üst kuruluşlarınca, olağan genel kurul toplantılarının en fazla üç hesap dönemini kapsayacak şekilde birleştirilerek yapılmasına ilişkin usul ve esaslar yer alıyor. Buna göre kooperatif üst kuruluşuna ortak olunması, genel kurul toplantısının gündemine konuyla ilgili madde konulması ve bunun genel kurulda görüşülüp kabul edilmesi şartıyla, olağan genel kurul toplantıları iki veya üç hesap dönemini kapsayacak şekilde ertelenip birleştirilerek yapılabilir.

Genel kurul toplantı tarihi, yeri ve gündemi toplantıdan en az 15 gün önce kooperatif merkezinin

¹⁰ Noter harçları Ticaret Siciline ödenir.

¹¹ Genel Kurul'un görev ve yetkilerini ayrıntılı olarak görmek için Anasözleşme'nin 22'inci maddesine bakınız.

bulunduğu yerdeki valiliğe yazılı olarak bildirilir. Bu bildirimde, bakanlıkça tespit edilen temsilci ücretinin ilgili maliye veznesine yatırıldığını gösteren belge eklenerek toplantıda temsilci bulundurulması talep edilir (Anasözleşme, Madde 30). Toplantı gündeminin nelerden oluştuğu Anasözleşme'nin 31'inci maddesinde yer almaktadır. Dörtten az olmamak üzere ortakların en az onda biri tarafından genel kurul toplantı tarihinden en az 20 gün önce müştereken ve noter tebligatı ile bildirilecek hususların gündeme konulması zorunludur. Bazı istisnalar olmakla birlikte, gündemde olmayan hususlar toplantıda görüşülemez (Anasözleşme, Madde 31). Genel kurul toplantı başkan ve üyelerinin, ortaklardan veya kooperatifin üst kuruluşlarının temsilcileri arasından seçilmesi şarttır (Anasözleşme, Madde 34).

Yönetim Kurulu: Kanun ve Anasözleşme hükümleri içinde kooperatifin faaliyetlerini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır (Anasözleşme, Madde 46). Yönetim kurulunun görev ve yetkileri, üyelerinin seçilme şartları gibi birçok husus Anasözleşme'de 44 ila 54'üncü maddeler arasında bulunuyor. Yönetim kurulu genel kurul tarafından en az bir, en çok dört yıl için seçilir; en az üç üyeden oluşur. Üye sayısı kadar yedek üye seçilir. Üye olmak için kooperatif ortağı olmak, aynı türde başka bir kooperatifin yönetim kurulu üyesi olmamak, aynı zamanda kooperatifte denetçi olmamak, diğer yönetim kurulu üyeleriyle akraba olmamak gibi bazı şartlar vardır.

Denetim Kurulu:

- Yıllık bilanço ve sonuç hesaplarını inceleyerek görüşlerini genel kurula bir raporla bildirmek,
- En az üç ayda bir kooperatifin defterlerini incelemek,
- En az üç ayda bir kooperatifin nakit mevcudu ve menkul değerlerini kontrol etmek,
- Bütçe, bilanço ve gelir-gider cetvelini denetlemek,
- Eğer yönetim kurulunun bir ihmali varsa genel kurulu olağan veya olağanüstü toplantıya davet etmek,
- Yönetim kurulu üyelerinin gerekli şartları taşıyıp taşımadığını araştırmak

gibi çeşitli görev ve yetkileri vardır. Kurulun seçimi ve süresi, seçilme şartları, görev ve yetkileri, sorumlulukları Anasözleşme'nin 55 ila 61'inci maddeler arasında yer alıyor.

2.5. Kooperatifin Hesap ve Defterleri

2.5.1. Hesaplar ve Muhasebe

Kooperatifin hesap ve defterlerine ilişkin hükümler Anasözleşme'nin beşinci bölümünde yer alıyor. Buna göre kooperatifin hesap dönemi takvim yılıdır. İlk faaliyete geçilen yıldaki hesap dönemi, kooperatifin kurulduğu tarihten başlar ve aynı yılın 31 Aralık tarihinde sona erer. Yönetim kurulu her yıl 31 Aralık tarihi itibarıyla envanter yapar, bilanço ve gelir-gider hesaplarını hazırlayıp genel

kurul toplantısından en az bir ay önce denetim kurulu üyelerine verir. Denetim kurulu bunları en çok 10 gün içinde inceleyerek müştereken düzenleyeceği raporla birlikte yönetim kuruluna iade eder. Bilanço ve sonuç hesapları genel kurul toplantısından en az 15 gün önce kooperatif merkezinde ortakların incelemesine sunulur ve isteyenlere birer sureti verilir (Anasözleşme Madde 62).

Kooperatifin hesapları genel kabul görmüş muhasebe ilke ve usullerine uygun olarak tutulur ve mali durum tabloları da buna uygun olarak hazırlanır (Anasözleşme, Madde 63). Kooperatifin hesaplarına ilişkin hususlar Anasözleşme'nin 62 ila 69; defterlere ilişkin hususlar ise 70 ila 80'inci maddeler arasında belirtiliyor.

Burada kooperatif hesaplarına ilişkin birkaç önemli noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Birincisi, bu işlemler muhasebe usulüne göre yapıldığı için kooperatiflerin gelir-gider ve resmi işlemler konusunda çok dikkatli olmaları ve prosedürleri çok iyi bilmeleri gerekir. Çünkü muhasebeyle ilgili bir sorun kooperatifi zarara uğratar. Dışarıdan alınacak muhasebecilik hizmetinin de gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra belirlenmesi gerekir. Eğer hizmet alınan muhasebeci işini dikkatli ve titiz bir şekilde yapmazsa, kooperatife sonradan cezalar kesilebilir. Muhasebe, bugün kadın kooperatifleri için çözülmeyi bekleyen en önemli sorunlardan biridir.

A Kooperatifi¹² diyor ki: “Defterlerin dönem sonu ve dönem başı olacak şekilde belli tarihlerde açılıp kapanması ve tasdik edilmesi gerekiyor. Bizim muhasebeci ‘ben hallederim’ deyip unuttu. Bu nedenle kooperatife icra kağıdı geldi. O cezayı ödemek zorunda kaldık (...) Muhasebecinin hatası doğrudan kooperatifi bağladığı için, muhasebecinin işini zamanında ve doğru yapıp yapmadığı mutlaka takip edilmeli.”

•Ne yapılabilir? Kadın kooperatifleri diğer kadın kooperatiflerine danışabilir. Muhasebecilere yaptıkları ödemelerin faturalarını mutlaka arşivlemeleri ve saklamaları gerekir.

Diğer önemli mesele Anasözleşme'nin 64'üncü maddesinde belirtilen bazı hususlardır. Buna göre kooperatifte:

- Yedek akçeler ortaklara dağıtılamaz.
- Sermaye üzerinden kazanç dağıtılamaz.
- Yönetim ve denetim kurulu üyelerine kazanç üzerinden pay verilemez.
- Kooperatif yalnız ortaklarıyla iş yapar.

¹² KEİG üyesi ile görüşmeden notlar.

Sermaye üzerinden kazanç dağıtmamak; yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay vermemek kooperatifleri sermaye şirketlerinden de ayıran özelliklerdir. Çünkü bu tarz işlemler sermaye şirketlerine aittir. Burada sadece ortaklarla iş yapmak, yani “ortak içi işlem” ile ortaklar dışında iş yapmak, yani “ortak dışı işlem” arasındaki farkı bilmek gerekir. Çünkü bu işlemler farklı yükümlülükler ve kurallar getirir.

Ortak içi işlem ve ortak dışı işlem nedir?

5 Aralık 2017 tarihinde yürürlüğe giren 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 4’üncü maddesine ortak dışı işlem yapma durumunda iktisadi işletme kurma zorunluluğu getirildi:

Kooperatiflerin ortakları dışındaki kişilerle yaptıkları işlemler ile kooperatif ana sözleşmesinde yer almayan konularda ortakları ile yaptıkları işlemler “ortak dışı” işlemlerdir. Kooperatiflerin faaliyetin icrasına tahsis ettikleri ve ekonomik ömrünü tamamlamış olan demirbaş, makine, teçhizat, taşıt ve benzeri amortismanına tabi iktisadi kıymetleri elden çıkarmaları ile yapı kooperatiflerinin kendilerine ait arsalarını kat karşılığı vererek her bir hisse için bir işyeri veya konut elde etmeleri ortak dışı işlem sayılmaz. Kooperatiflerin ortak dışı işlemleri nedeniyle kooperatif tüzel kişiliğine bağlı ayrı bir iktisadi işletme oluşmuş kabul edilir. Kooperatiflerin, iktisadi işletmelerinden ve tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılımlarından kazanç elde etmelerinin ve bu kazançların daha sonra ortaklara dağıtılmasının muafiyete etkisi yoktur. Ortak dışı işlemlerden elde edilen kazançların vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir.¹³

23 Aralık 2017 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından bir tebliğ ile¹⁴ kooperatiflerde ortak içi işlem ile ortak dışı işlemin ne olduğuna açıklık getirildi ve böylelikle kurumlar vergisinden muafiyetin hangi durumlarda oluşacağı ve süreceği belirlendi. 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren kooperatiflerin ortak dışı işlemlerden elde ettikleri kazançlar kooperatif tüzel kişiliğine bağlı ayrı bir iktisadi işletme nezdinde kurumlar vergisine tabi tutuldu. Dolayısıyla, muafiyete ilişkin diğer şartları taşıyan kooperatiflerin ortak dışı işlemlerinden elde edilen kazançları, **kooperatif tüzel kişiliğine bağlı ayrı bir iktisadi işletme** nezdinde kurumlar vergisine tabi tutuluyor, ortak içi işlemlerinden elde edilen kazançlarının kurumlar vergisine tabi

¹³ 28/11/2017 tarihli ve 7061 sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (5/12/2017 tarihli ve 30261 sayılı Resmi Gazete), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171205-12.htm>

¹⁴ Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 1)’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri No: 14), (23 Aralık 2017 tarihli ve 30279 sayılı Resmi Gazete), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171223-11.htm>

tutulması söz konusu olmuyor.

Görüldüğü üzere kooperatiflerin ortakları dışındaki kişilerle yaptıkları işlemler ile kooperatif ana sözleşmesinde yer almayan konularda ortakları ile yaptıkları işlemler ortak dışı işlemlerdir. Örneğin narenciye üretim kooperatifi, ortaklarından aldığı narenciyeyi niteliğini değiştirmeden üçüncü kişilere satarsa bu ortak içi işlemdir; ama niteliğini değiştirerek, örneğin reçel olarak satarsa bu ortak dışı işlemdir. Bu durumda ise kooperatif, bu ortak dışı işlem nedeniyle kooperatife bağlı oluşan ayrı bir iktisadi işletme nezdinde, söz konusu ortak dışı işlemde doğan kazancı nedeniyle kurumlar vergisine tabii tutuluyor. Söz konusu tebliğin 12. maddesinde bu durum şöyle açıklanıyor:

Kurumlar vergisinden muaf olan kooperatiflerin farklı alan veya konularda yaptığı tüm ortak dışı işlemler nedeniyle, alan veya konu ayrımı gözetilmeksizin, her bir kooperatifin tüzel kişiliğine bağlı tek bir iktisadi işletme için kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettirilecektir. Bu iktisadi işletmenin mükellefiyetle ilgili ödevlerinin yerine getirilmesinden kooperatif tüzel kişiliği sorumlu olacaktır.

Daha açık bir ifadeyle, eğer kooperatif kurumlar vergisine tabi bir işlemde bulunmuşsa, o kooperatife bir iktisadi işletme açılıyor ve bütün vergi işlemleri bu işletme üzerinden yapılıyor. Burada söz konusu iktisadi işletme bir limited şirket olarak kabul ediliyor ve Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi, Geçici Vergi ve Muhtasar Beyanname mükellefiyeti bunun üzerinden tesis ediliyor. Dolayısıyla kooperatifin ticari faaliyetleri ona bağlı kurulan ticari şirkete aktarılmış oluyor.¹⁵

2.5.2. Defterler

Anasözleşme'nin 70'inci maddesine göre kooperatifin tutmak zorunda olduğu defterler şunlardır:

- Yevmiye Defteri
- Defteri Kebir
- Envanter Defteri
- Ortaklar (Pay) Defteri
- Yönetim Kurulu Karar Defteri
- Genel Kurul Karar Defteri
- Müzakere Defteri

¹⁵ Burada ortaya çıkan sorunlardan birine dikkat çekmek gerekiyor. Ticaret Sicil Müdürlüğü, kooperatif tüzel kişiliğine bağlı kurulan iktisadi işletmeyi ayrı bir şirket olarak tescil etmiyor. Bu nedenle iktisadi işletmenin bir imza sirküsü de olmuyor. Önümüzdeki dönemde bu konuya ilişkin yeni düzenlemelerin yapılması öngörülebilir.

Kooperatifte bu defterlerden başka 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 64/5'inci maddesi gereği işin mahiyeti ve öneminin gerektirdiği diğer defterler de tutulur. 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 223'üncü maddesine göre defterler anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerin kuruluş aşamasında, şirket merkezinin bulunduğu yer ticaret sicili müdürlüğüne tasdik edilir. Yine aynı Kanun'un 9'uncu maddesine göre "Kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin muhasebe usulleri ve mecbur olarak tutacakları defterler hakkında 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanır. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca çıkarılacak tebliğ ile belirlenir."

2.6. Vergiler

Kurumlar Vergisi: 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK) tıpkı iktisadi kuruluşlar, sermaye şirketleri, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler gibi kooperatiflerin elde ettiği kazancı da kurum kazancı olarak görüyor ve bu nedenle vergiye tabi tutuyor. Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ'de¹⁶ 2018, 2019 ve 2020 yılı vergilendirme dönemlerine ait kurum kazançları için belirlenen kurumlar vergisi yüzde 22'dir. Bu önceden yüzde 20 idi. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi, kooperatifin belli şartları yerine getirmesi kaydıyla kurumlar vergisinden muaf olması söz konusudur. Çünkü kooperatifler öte yandan kar amacı gütmeyen yapılar olarak da kabul edildikleri için bazı özel düzenlemeler yapılmıştır. KVK'nın 4'üncü maddesine göre kooperatiflerin kurumlar vergisi muafiyetinden yararlanabilmeleri için:

- Sermaye üzerinden kazanç dağıtılmaması (sermaye üzerinden kazanç dağıtımını sermaye şirketlerine ait bir özelliktir).
- Yönetim kurulu başkan ve üyelerine kazanç üzerinden pay verilmemesi (sermaye şirketlerine ait bir özelliktir)
- Yedek akçelerinin ortaklara dağıtılmaması,
- Sadece ortaklarla iş görülmesi

gibi hususların anasözleşmede belirtilip bu şartlara fiilen uyulması halinde tüketim ve taşımacılık dışındaki kooperatifler kurumlar vergisinden muaf olurlar.

Daha önce değindiğimiz üzere; eğer kooperatifler ortak dışı işlem yaparlarsa bu işlemler için kooperatif tüzel kişiliğine bağlı ayrı bir iktisadi işletmenin kurulmuş olduğu kabul ediliyor ve vergi mükellefiyeti bunun üzerinden düzenleniyor.

¹⁶ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171223-11.htm>

- **Katma Değer Vergisi (KDV)** üretilen ürünün niteliğine göre değişmekle birlikte oranları yüzde 1, yüzde 8 ve yüzde 18 olarak değişir.
- **Stopaj** kooperatifin ödediği kira üzerinden alınan yüzde 20'lik kesintidir.
- **Sigorta primleri** kooperatifte çalışan personel için aylık ödenir ve oranı personel sayısına göre değişiklik gösterir.

3. Kadın Kooperatiflerinde Üretim ve Organizasyon

Buraya kadar kooperatiflerin tabi oldukları yasal statü ve yükümlülükleri ana hatlarıyla göstermeye çalıştık. Görüldüğü üzere kooperatifler birçok yasal yükümlülüğe, vergiye ve şartlara tabidirler; bunları yerine getirmek zorundadırlar. Ancak öte yandan genelde kooperatifler, özelde ise kadın kooperatifleri birer örgütlenme modelidir. Bugün Türkiye’de birçok kadın kooperatifi kadın hareketinin parçası olarak da hareket ediyor, kadın hakları ve cinsiyet eşitliği için de mücadele ediyor. Bünyesinde üretim ve gelir getirici faaliyetler yürütmesi hem sosyal hem de ekonomik amaçları bir arada gerçekleştirme hedefini sunuyor. Bu bölümde kadın kooperatiflerinin üretim süreçlerinde ve kooperatifi devam ettirmede nelerle karşılaştıklarını ana hatlarıyla göstermeye çalışacağız.

3.1. Kooperatif İçi Dinamikler ve İşbölümü

Daha önce kooperatiflerin yasal olarak genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluştuğunu belirtmiştik. Bu organlar yasaya göre oldukça katı bir şekilde belirlenmiş, her biri için görev, sorumluluk ve yetkiler düzenlenmiştir. Ancak kooperatifin organizasyonu ve idaresi ortaklar tarafından kolektif çalışma ekseninde kurulabilir. Burada işbölümü oldukça önemlidir. İşbölümü, kooperatif ortaklarının hem kooperatifin genel işleyişini sağlarken hem de üretim ve hizmet sunarken benimsedikleri rol ve iş dağılımıdır. Kooperatifler kadınların yeteneklerine ve becerilerine göre işi istedikleri gibi yapma olanağı sunarlar. Ancak kooperatifin işleyişini belirleyecek olan şey, kooperatife bakış açısıdır. Eğer bu bir yatay örgütlenme modeli olarak benimsenirse, daha demokratik ve eşitlikçi bir işleyiş ortaya çıkar.

Kooperatifte genel olarak kooperatifin koordinasyonu ve yönetimi ile üretim süreçleri (malzeme tedariki, üretim, fiyatlama, sipariş alma, tasarım, satış/pazarlama; hizmet sunumu) işbölümü gerektiren temel konulardır. Üretimde ve kooperatifin yönetiminde tüm ortakların sorumluluk üstlenmesi, işlerin sadece birkaç kişinin üstünde kalmaması ve kooperatifin idaresinde herkesin dâhil olabileceği rotasyon usulü çalışma, kooperatifin başarıyla sürmesinde ve ayakta kalmasında önemlidir. Rotasyon ya da dönüşümlü görev dağılımı özellikle kooperatifin idaresinde çok önemlidir. Örneğin yönetim

kurulu en az bir yıl, en çok dört yıllığına seçilir. Burada her sene üyelerin yenilenmesi rotasyonu gerçekleştirmede önemlidir. Üretim kısmı ise daha çok ortakların ilgi alanları ve becerilerine göre biçimlenebilir.

Kadın kooperatifleri hem ekonomik hem sosyal hedefleri olduğu gibi, ortaklar arasında eşitlik öngörür. Ancak bazı durumlar buna engel olabilir. Örneğin:

- İşbölümü, karar alma ve kooperatifteki roller adaletli, açık ve eşit olmazsa hiyerarşi oluşur. İşbölümü herkesin becerilerine göre belirlenebilir.
- Bu durum hem tek tek kadınları hem de aralarındaki ilişkileri yıpratır.
- Kooperatifin gelir getirici işlerinde tıkanma varsa bu durum daha fazla kötüleşebilir.
- Bireysel güçlenme amacı kolektif grup güçlenmesinin önüne geçebilir. Kadın kooperatifleri diğer kadın grupları gibi kadınları bireysel olarak güçlendirme potansiyeline ve amacına sahiptir. Ancak bununla birlikte kooperatiflerin mantığı kadınlar arasında grup olarak bir güçlenme ve dayanışma da yaratmasıdır. Eğer kooperatif sadece bireysel kazanç, liderlik ve kendi işini kurma aracı haline gelirse, kooperatifin ömrü uzun sürmez. Kadınların kooperatif ile bağı zayıflar.
- Diğer yandan kooperatifler eşitlikçi, dayanışmacı ve hiyerarşinin olmadığı modeller olarak idealize edilse de, bazen sosyal ve ekonomik gerçeklikler bunu mümkün kılmaz.

A Kooperatifi ¹⁷ diyor ki: “Belki birinin pazarlaması çok iyidir ama bu konuda başkaları yetiştirilmediği zaman tekel olur ve diğerleri vasıfsız kalır. Onu da yetiştirmek zorundayız; iletişim, pazarlama, ürün geliştirmede vs. görev dağılımı için; altı ayda bir o görevleri değiştirelim. Özellikle yönetim kadrosu için. Sekreteryaya, başkanlık, dışarıdaki telefon trafiği, pazarlama, stant sorumluluğu, müşterilerle ilişkiler gibi işleri herkes yapmalı. Bir ay biri yapıyorsa bir ay diğeri yapmalı. Kooperatif belli kişilerle tanınmamalı.”

•Rotasyon ve öğrenme bir kooperatif için neden önemlidir? Eşitlik ve dayanışma ideal bir durum olarak her an ve her yerde hâlihazırda bulunmaz. Çeşitli yöntemler geliştirerek bu ideali hayata geçirmek ve sürekli kılmak için çaba harcamak gerekir. Bu aynı zamanda kooperatifi ayakta tutmak ve sürekli kılmak için gereklidir . Bu nedenle kooperatiflerde öğrenme ve gelişim esastır. Yaparak öğrenme ve rotasyon usulü çalışma söz konusu engellerle ve olası risklerle başa çıkma stratejisi olarak da düşünülebilir.

¹⁷ KEİG üyesi ile görüşmeden notlar.

3.2. Tasarım

Özellikle üretim yapan kooperatifler için tasarım üstünlüğü pazara girişte önemli bir unsurdur. Bunun için üretim yapılmasına karar verilen ürün için eğitim almak gerekir. Örneğin oyuncak üretilecekse, o oyuncuğun hangi standartlarda nasıl üretileceğinin belirlenmesi gerekir. Kadın kooperatifleri genellikle el işi, kıyafet, dikiş-nakış alanlarında yoğunlaştıkları için birçok yerde birbirinin benzeri ürünler üretiliyor ve bu nedenle satış imkânı daralıyor. Ürünün tasarım farkı bu noktada daha fazla önem kazanıyor. Bu mesele yine kadın kooperatiflerinin önündeki sorunlardan biri olmaya devam ediyor.

Ne yapılabilir? Tasarım konusunda üniversitelerin güzel sanatlar fakültelerinden, meslek eğitim fakültelerinden, ürünü ilgilendiren alandaki fakülteden ve çeşitli üretim atölyelerinden destek alınabilir. Ürün geliştirme ve tasarlama konusunda il veya bölge bazındaki tüm kadın kooperatifleri iletişime geçip bu konuda aynı yerden/kişiden birlikte eğitim veya hizmet alabilirler. Böylece yaptıkları ürünler de çakışmamış olur.

3.3. Gelirler, Satış ve Pazarlama

3.3.1. Kadın kooperatiflerinin gelir kaynakları nelerdir?

- Gelir getirici faaliyetler ve üretim:

- El işi ürünler
- Tekstil ve dokuma
- Gıda
- Tarımsal ve hayvansal ürünler
- Sabun gibi kozmetik ürünler
- Hediyelik eşyalar

- Hizmetler:

- Eğitim
- Organizasyon ve tanıtım faaliyetleri
- Çocuk bakım ve eğitim merkezleri, kreşler
- Engelli bakımı; hasta ve yaşlı bakımı
- Lokantacılık
- Turizm ve pansiyon işletmeciliği

- Hibeler ve fonlar
- Bağışlar¹⁸

3.3.2. Pazar bulma

- Kooperatiflerde üretilen ürünler genellikle şu kanallardan piyasaya girer ve satılır:
  - Web sitesi vasıtasıyla
  - Yakın ilişkiler üzerinden, çevreye
  - Yerel yönetimlerin sağladığı pazarlar, şantlar yoluyla
  - Sergi, fuar, kermes yoluyla
  - Mağaza, satış ofisi yoluyla
  - Özel sektör kanalları (örneğin marketler, kafe ve lokantalar) yoluyla
  - Tüketim kooperatifleri yoluyla

Aracılık sistemi: Özellikle fason üretim yapan kadın kooperatifleri fason üretim zincirinde aşağılarda oldukları için pazarlama için üst aracıya ihtiyaç duyarlar (KEİG, 2015). Ancak aracılık sistemi kadınlar ve kooperatifler arasında bir rekabet yaratır ve ücretleri, dolayısıyla emeğin değerini düşürür. Bu nedenle kadın kooperatifleri aracısız satış kanalları yaratmaya çalışırlar.

Sosyal Pazar: Kadın kooperatiflerinin ürünlerini kadınlara destek olmak ve kadın güçlenmesi için destek alımında bulunan kurumlar ve yapılar vardır. Örneğin bazı şirketler, yerel yönetim birimleri sosyal sorumluluk projesi kapsamında bu tarz destekler sunduklarını ilan ediyorlar.

- Pazarlama alanının genişlemesinde önemli hususlar:

- Ürünlerin belli standartlarda ve özgün olması
- İyi tanıtım çalışmaları; basını, özellikle interneti etkin kullanmak
- Farklı yerlerdeki kadın kooperatiflerinin iyi ilişkiler geliştirerek birbirlerinin ürünlerini satmak için alanları genişletmeleri
- Fuarlar, sergiler, festivaller pazarlama için çok önemli alanlardır. Bunlar takip edilebilir; yerel yönetimlerden ve ticaret odalarından talep edilebilir.
- Patent alma

* *Patent kadın kooperatiflerinin uzun yıllar verdikleri emek sonucunda olgunlaştırdıkları bir ürünü*

¹⁸ “Kooperatifler bağış kabul edebilirler mi? Kooperatiflere yapılacak bağışlar nasıl kayıt altına alınır, bağış işlemleri nasıl yürütülür?”
<http://stgm.org.tr/tr/hukukhatti/detay/123>

koruyabilmeleri için çok önemlidir. Kadın kooperatifleri piyasada karşılığı olan bir tasarım ve ürün geliştirdiklerinde, başka kişi ve kurumların da ilgisini çekerler. Bazen bu kişi ve kurumlar tasarımı ve ürünü kendilerininmiş gibi kullanmaya çalışırlar. Bu noktada kooperatifin gerekli danışmanlık hizmetini alıp zamanında davranarak ürünün marka ve patentini alması, emeklerini ve ürünlerini koruyabilmeleri için çok önemli bir avantajdır.

A Kooperatifi¹⁹ diyor ki: “Türkiye’de bez çantayı ilk üreten biziz. Ama o zaman patentini düşünmemiştik. Onu almamışız. Daha doğrusu bilgimiz de yoktu. Almadığımız için şu anda o bizim çıkardığımız çantalar İstanbul’da beş liraya üretiliyor (...) Ama siz bir şey talep edemiyorsunuz çünkü patentiniz yok. Olmadığı için itiraz edemiyorsunuz. Ama patent almanın kendisi de çok masraflı bir şey.”

- Markaların ürün tanıtımı amacıyla yaptıkları çoklu satın alımlara teklif vermek
  - Piyasada karşılığı olabilecek ürünler üretmek
- Ürünle ilgili, ürünü geliştirmeye yarayacak eğitim ve atölye çalışmalarına katılmak, bunları düzenlemek.

4. Kadın Kooperatiflerinin Dış İlişkileri

- Kadın kooperatifleri genellikle şu alanlarda çeşitli kurumlarla ve yapılarla ilişkiler geliştirirler:
- Eğitim ve atölye çalışmaları
  - Teknik destek
  - Maddi destek
  - Ağ oluşturma
  - Ticaret
  - Kaynak paylaşımı (Duguid, Durutaş ve Wodzicki, 2015).
  - Kültürel ve sosyal aktiviteler, deneyim paylaşımı

¹⁹ KEİG üyesi ile görüşmeden notlar.

4.1. Kadın Grupları ve Ağları

- **Kadın Emęini Değerlendirme Vakfı (KEDV):** 2000'lerden beri kadın kooperatifleşmesini teşvik eden bir kadın örgütüdür. Eğitim ve mevzuat çalışmaları yapıyor. Kadın kooperatifleri buluşmalarının gerçekleşmesine destek veriyor.

- **Kadın Kooperatifleri Birliği (SİMURG):** Kadın kooperatifleri 2005 yılında bir araya gelerek Kadın Kooperatifleri İletişim Ağı'nı (KİA) kurdular. 2014 yılında bu aę resmi bir yapıya kavuşarak SİMURG adını aldı. SİMURG'un amaçları ve faaliyetleri şunlardır:

- Kadın kooperatiflerinin ekonomideki payını artırmak
- Kurumsal kapasitelerini geliştirmek
- Ortak çıkar ve ihtiyaçlarını görünür kılmak ve savunuculuk yapmak için kadın kooperatifleri arasında deneyim ve bilgi alışverişlerine de imkan tanıyacak iletişim kanalları oluşturmak
- Tasarım atölyeleri düzenleyerek kooperatiflere tasarım desteği vermek
- Muhasebe ve markalaşma gibi kadın kooperatiflerini yakından ilgilendiren konularda çeşitli eğitimler vermek
- Kaynak sağlamak
- Kamu kurumlarıyla (Bakanlıklar, MEB, İŞKUR vs.) görüşmeler yapmak
- SİMURG'a Türkiye'de kurulmuş, ortakları kadın olan bütün kadın kooperatifleri üye olabilir (SİMURG El Broşürü)

4.2. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, kadın kooperatiflerinin kuruluş ve işleyiş sürecinde destek sağlayan en önemli yapılardan biridir. Kooperatiflerden destek başvuruları alırlar ve şu desteklerde bulunabilirler:

- Kira ve fatura
- Ürünlerin satışı için mekân tahsisi
- Fuar, sergi ve festival gibi etkinliklere kadın kooperatiflerinin katılımının sağlanması
- Ürünlerin alımında ve satışında destek

Yerel yönetimlere ulaşmak kolaydır; aynı zamanda yereldeki ihtiyaçları ve dili daha yakından bilirler. Ancak yerel yönetimler kadın kooperatifleri açısından en önemli destek potansiyeli taşıyan yapılar olmalarına rağmen, kooperatiflerin işleyiş süreçlerinde ortaya bazı sorunlar da çıkabilir. Bunun bazı nedenleri ve olası sorunlar şöyledir:

- Desteklerin kısmi ve yetersiz olması.
- Yerel yönetimlerin kadın kooperatiflerini zamanla yük olarak görmesi; kira, satış mekanı gibi destekleri çekmesi (KEİG, 2015).
- Belediye yönetimlerinin değişmesiyle desteklerin kesilmesi ve desteklerin başka kadın gruplarına yönlendirilmesi.
- Kadın kooperatifinin zamanla olgunlaşıp ortaya başarılı bir ürün ve iş çıkardığında belediyelerin bunu devralmak ve kendine mal etmek istemesi. Belediyelerin kadın kooperatiflerini rakip olarak görmeye başlaması.
- Belediyelerin özellikle kalkınma projeleriyle kurulan kadın kooperatiflerini başlangıçta kendisine prestij ve politik görünürlük sağladığı için desteklemesi; proje bitip çalışma görünürlüğünü kaybedince desteği kesmesi.
- Belediyelerin kadın kooperatiflerini önemli bir örgütlenme modeli değil sosyal yardım konusu olarak görmesi, ciddiye almaması; olsa bile himayeci bir tavır sergilemesi.
- Hem yerel yöneticilerin hem de siyasetçilerin, kooperatiflere verdikleri desteği kimi zaman kendi siyasi çıkarları için kullanmaları, bunu iyi bir imaj sergilemek için araca dönüştürmeleri.
- Kooperatiflerde kadınların ürettikleri ürünler üzerinden kazanç sağlamaya çalışmaları.

4.3. Kalkınma Ajansları

Türkiye’de 26 kalkınma ajansı bulunuyor. Kalkınma ajansları ve örgütleri kadın istihdamını desteklemek için kaynakları ve uzmanlığı bir araya getiriyorlar. Bunun için mesleki ve teknik eğitim veriyorlar. Kadın kooperatiflerine hibeler ve fonlar vererek kaynak sağlıyorlar. Bu desteklerin güçlü yanları kooperatif için daha profesyonel ve kuruluş aşamasında gelişmiş bir donanım ve tasarım sunabilmeleridir. Zayıf yanı ise desteklerin proje ömrü ile sınırlı olmasıdır (KEİG, 2015).

4.4. İşveren Örgütleri ve Odalar

Ticaret Odası ve Borsası gibi yapılar da kadın istihdamını desteklemek için kadın kooperatiflerine destek verirler. İşveren örgütleri ve odalar özellikle belli bir emek talebini karşıladığı için kadın kooperatiflerindeki üretimi ve hizmeti desteklerler.

4.5. Diğer Kamu Kurumları

Ticaret Bakanlığı²⁰ bünyesindeki Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü ile kooperatifleri doğrudan

²⁰ Ticaret Bakanlığı, bünyesindeki Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü ile kooperatifleri doğrudan ilgilendiren bakanlıklardan biridir. Ayrıca Kooperatifçilik Geliştirme ve Uyum Eğitimi Programı (KOOP-GEP) ile kadın kooperatiflerine çeşitli eğitimler veriyor. Yine Kooperatifçilik e-Sertifika Programı (KOOP-ES) ile Anadolu Üniversitesi ortaklığı ile yapılan uzaktan eğitim programı ile kooperatiflere destek sağlıyor.

ilgilendiren bakanlıklardan biridir.

- Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı
- Milli Eğitim Bakanlığı
- İŞKUR
- Valilikler
- Kaymakamlıklar
- Bakanlık il müdürlükleri

4.6. Özel Sektör

Son yıllarda özellikle organik tarım furçasının yükselmesiyle çeşitli kafe ve lokanta zincirleri de kadın kooperatiflerinden ürün tedarik etmeye başladılar. Ancak özel sektörün tedarik konusunda aradığı belli kriterler var. Örneğin büyük ölçekli üretim, “rekabet edebilir fiyat” ve belli bir kalite, paketleme, hijyen standardı talep ediyorlar. Özel sektörün kadın kooperatiflerine yönelmesinin bir nedeni de kadınlara verdikleri desteğin aynı zamanda onlara tanıtım ve reklam sağlaması, yani prestij getirmesidir.

5. Kadın Kooperatiflerinin Kapanma Nedenleri

Hızlı bir şekilde kooperatif kurmak gibi, aynı hızda kooperatifi kapatmak da bugün kadın gruplarının önemli sorunlarından biri olmaya devam ediyor.

- İç etkenler:

- Ortak sayısının 7’den aşağı düşmesi
- Üç yıl olağan genel kurul toplantısının yapılmaması
- İşbölümünün dengesiz olması; tüm işlerin birkaç kişi tarafından yürütüldüğü durumlarda oluşan tükenmişlik ve psikolojik yıkıntı; ortakların birbirlerine mobbing uygulamaları
- Birlikte çalışmayı öğrenememek; kooperatif içi rekabet, bireysel menfaatin ve bireysel güçlenmenin ön plana çıkması

•Bireysel güçlenme üzerine yeniden düşünmek: İster dernek ister kooperatif olsun, kadın örgütlenmeleri kadınları bireysel olarak da güçlendirme potansiyeline sahiptirler. Kadınlar bu yolla gündelik yaşamlarında tek başlarına karşılaştıkları cinsiyet baskısıyla ve kısıtlamalarla mücadele edebilecek gücü kendilerinde bulabilirler. Dolayısıyla

bireysel güçlenme önemsiz ya da göz ardı edilecek bir durum değildir. Ancak kadın kooperatifleri özelinde çalışmanın ve üretimin esası ortaklıktır. Diğer ortaklara rağmen salt bireysel kazanç amacının ön plana çıkması ve oluşan rekabet, kadınlar arası ilişkileri güçleştirir ve bu durum bir bütün olarak kooperatifin işleyişini ve geleceğini etkiler.

- Ortaklar arası anlaşmazlıklar, çözülemeyen krizler
- Gelirlerin azalması
- Ortakların yeterli gelir elde edememesi
- Ürün ya da hizmetin ve pazarın en başından doğru seçilmemiş olması
- Kooperatif kurmadan önce yeterli eğitim, bilgi ve donanım edinmemiş olmak, altyapıyı ve gerekli hazırlıkları yapmadan plansız bir şekilde hızlıca kooperatif kurmak

- Dış etkenler:

- Mali ve yasal yükümlülükler: Vergiler, kira, zorunlu gider ödemeleri, işletme giderleri, ücretler
- Borçlanma
- Pazar bulamama, satış yapamama
- Kredilere ve hibelere erişememe
- Muhasebenin yanlış yapılması
- Aracıların emek sömürüsü

•Kooperatifin dağılması ve tasfiyesi halinde neler yapılması gerektiğini görmek için Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Ana Sözleşmesi'nin 6'ncı bölümüne bakınız.

6. Kooperatif Kurmak İsteyenlere Öneriler

- Kooperatif kurmadan önce yasal düzenlemeleri, sorumluluk ve yükümlülükleri çok iyi araştırmak ve öğrenmek
- Kooperatif kurmadan önce bir süre kooperatif gibi çalışmak, deneme süreci yaşamak; birbirini tanımaya çalışmak
- Başarılı kadın kooperatifi örnekleriyle buluşmak, tanışmak, bilgi ve fikir alışverişinde bulunmak
- Ürünü veya hizmeti çok iyi seçmek, pazarlama ve satış alanının ölçeğini görmek, gerekli eğitimleri almak

- Sosyal güçlenmeyi tek hedef olarak görmemek: Kooperatifler aynı zamanda işletme oldukları için kazancın arka plana atılması kooperatifi sürdürmeyi de imkânsız hale getirebiliyor. Hem sosyal güçlenmeye hem de dayanışma ekonomisine dayalı bir kolektif güçlenme ortamı yaratılabilir.
- El işi gibi geleneksel kadınlık rolleriyle bağlantılı ürünler hem kadınların cinsiyet rollerini pekiştiriyor hem de herkes aynı ürünleri ürettiği için satış yapmak mümkün olmuyor. Sadece bu tarz ürünler için kooperatif kurmak artık önerilmiyor.
- Kadınlara istihdam yaratmak, girişimci olmalarını sağlamak amacıyla proje yapan kurumların vaatleri doğrultusunda hemen kooperatif kurma kararı alınmamalı.

- Kooperatif içi sorunları önlemek için şunlar yapılabilir²¹:

- Tüm ortakların Ana Sözleşme'yi çok iyi bilmesi
- Yatay örgütlenmeyi benimsemek; zorlukları aşmaya yönelik bir ortak kararlılık sahibi olmak
- Düzenli koordinasyon ve rotasyon
- Dış etkenleri aza indirmek: Başka kadın gruplarının, sivil toplum örgütlerinin ya da yerel yönetim kurumlarının müdahalesini veya himayesini engellemek
- Şeffaflık ve ortak karar alma: Sipariş, pazarlama ve teslimat gibi konularda dışarıdan teklifler geldiğinde önce kooperatif içinde anlaşmaya varmak
- Çoğunluk ilkesinin ötesine geçerek azınlığın da ikna edilmesini sağlamak
- Kooperatiflerdeki demirbaşlar dâhil olmak üzere kooperatif içindeki her şeyi ve her ürünü müşterek ürünler olarak görmek, kişisel çıkar için kullanmamak
- Kişisel değil kolektif çıkarları benimsemek
- Gelir-giderlerin açık ve şeffaf olması, herkes tarafından bilinmesi
- Demokratik, açık, geniş katılımlı ve herkesin söz alabileceği karar alma süreçleri oluşturma ve bunlara herkesin katıldığı toplantılarda karar verme
- İşlerin ve sorumlulukların belli sürelerle yapılacak görev dağılımına göre yapılması; her işi dönüşümlü yapma; yönetim kurulunun düzenli değişmesi; sadece bir ya da birkaç kişinin sürekli yönetici, lider ya da başkan olmasını engelleme
- Sorunların derinleşmeden konuşulabileceği düzenli toplantılar yapılması
- Kadınlar arasındaki ilişkileri güçlendirecek ortak sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapılması

²¹ Bu öneriler KEİG Kooperatif Çalışma Grubu üyelerinin tartışmaları sonucunda ortaya çıktı

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye’de kadın kooperatifleri, özellikle hükümet, kalkınma ajansları ve uluslararası örgütlerin teşvikleri nedeniyle bir ‘makul’ kadın istihdamı modeline dönüşüp popüler hale geliyor. Daha önce kadın kooperatiflerinin bir sosyo-politik uzlaşmayı (KEİG, 2015) yansıttığını belirtmiştik. Kamuda ve özel sektörde güvenceli ve tam zamanlı istihdam olanakları daraldıkça, özellikle yoksul kadınların piyasaya dâhil olmalarını sağlayacak, bunu kalkınma hedefleriyle birleştirecek gelir getirici mekanizmalar daha fazla teşvik ediliyor. Bu mekanizmaların artacağına ve daha fazla teşvik edileceğine dair bir öngöründe bulunmak ise mümkün görünüyor. Bu nedenle hem dernek tipi STK’larda hem de kadın kooperatiflerinde üretim, emek ve istihdam konuları önemli bir mesele olarak önümüzde durmaya devam ediyor.

Bununla birlikte kadın kooperatifleri ve kooperatifleşmek isteyen ama çekinceleri olan kadın grupları da sorunlarını anlatmaya ve taleplerini ortaya koymaya devam ediyorlar. Daha önceki çalışmamızda (KEİG, 2015) biz de bu konuda bazı önerilerde bulunduk ve taleplere yer verdik. Yine KEİG Kooperatif Çalışma Grubu içerisinde sorunlara, çözüm önerilerine ve taleplere dair tartışmalar yapıyoruz. Bu tartışmalarda örneğin, kadın kooperatifleri gibi görece sınırlı ve küçük çaplı yapıların başka tür büyük ölçekli kooperatiflerle aynı statüyü paylaşmaları ve vergi yükümlülüklerine tabi olmaları bir sorun olarak öne çıkıyor.²² Kuruluş masraflarının düşürülmesi, vergi indirim ve muafiyetlerinin uygulanması, kazanç elde edilmediği sürece vergi alınmaması, muhasebe desteği, verilen desteklerin yeterli ve sürekli olması öncelikli talepler arasında. Ancak en önemlisi, başından beri kadın kooperatiflerinin cinsiyet rollerine dayalı geleneksel üretim ve hizmet alanına sıkıştırılmasına itiraz ediyor ve bunun teşvik edilmemesi gerektiğini savunuyoruz.

Kadın kooperatiflerine dair birkaç önemli noktaya ve ileriye dönük neler yapılabileceğine değinmek istiyoruz.

Birincisi, kadın kooperatiflerinin ağırlıklı olarak cinsiyet rollerine dayalı belli üretim ve hizmet alanlarında yoğunlaşmış olmaları mevcut tıkanıklığın önemli nedenlerinden biri. Çoğu kere birbirine benzer ürünlerin üretilmesi ile bu ürünleri kabul etmeyen ya da emeğin değerini düşürerek kabul eden piyasa arasında çelişki oluşuyor. Biz bu noktada özgün çalışmaların ve ürünlerin ortaya çıkarılmasının kooperatiflerin devamlılığında önemli olduğunu, bunun için de tasarım desteğinin çok kritik olduğunu gördük. Bu nedenle bu destekleri veren kurum ve yapıları haritalamak ve bu alanda politika önerileri geliştirmek istiyoruz.

²² Bu konuyla ilgili yaptığımız bir açıklama için bkz. Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi [KEİG] (2017). Kadın Kooperatiflerinin Çıkması: Az Kazanç Çok Vergi. <http://www.keig.org/?p=3583>

İkincisi, kadın kooperatifleri konusunda çalışanların sık karşılaştıkları “iyi örnekler nerede?” sorusu üzerine daha fazla düşünmeyi öneriyoruz. Bu bizi aynı zamanda kooperatiflerde kadınlar arası ilişkiler üzerine düşünmeye ve çözümler üretmeye de götürüyor. Çoğu kere sosyal amaçlar ile ekonomik amaçlar; şirket olmak ile kadın grubu olmak arasında oluşan uzlaşmazlıklar ve çelişkiler, esasında kadın hareketi açısından da emek ve örgütlenme meselesi üzerine bir bakış açısı ve politika geliştirme ihtiyacına işaret ediyor.²³ Biz hem bu ilişkileri daha sistematik görmeyi sağlayacak hem de ‘iyi örnekleri’ ortaya koyacak çalışmalar yapmak istiyoruz ve yapılmasını öneriyoruz.

---

²³ Bu konuyla ilgili yaptığımız bir açıklama için bkz. Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi [KEİG] (2017). Kadın Kooperatiflerinde ve Üretim Derneklerinde Kadın Emegi. <http://www.keig.org/?p=3585>

Kaynakça

- Duguid, F., Durutaş, G. ve Wodzicki, M. (2015). *Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu*
- Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi [KEİG] (2015). *Türkiye’de Kadın Kooperatifleşmesi: Eğilimler ve İdeal Tipler* <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2016/03/koopwweb.pdf>
- The International Co-operative Alliance- Uluslararası Kooperatifler Birliği [ICA] (1995). *Kooperatif Kimlik Bildirgesi*. <https://ica.coop/what-co-operative-0>
- Ticaret Bakanlığı (2012). *Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016*
- Ticaret Bakanlığı (2015). *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2014*.
- Ticaret Bakanlığı. El Broşürü: Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifleri.
- Ticaret Bakanlığı, Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Ana Sözleşmesi.
- Ticaret Bakanlığı, Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi Kuruluş Belgeleri. <https://koop.gtb.gov.tr/hizmetlerimiz/kurulus-islemleri/il-mudurluklerince-kurulusu-yapilan-kooperatifler/kadin-girisimi-uretim-ve-isletme-kooperatifi-kurulus-belgeleri>

İlgili Kanunlar

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)
- 5520 Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)
- 213 Vergi Usul Kanunu
- 492 sayılı Harçlar Kanununu

Sekretarya:
Kadınlarla Dayanışma Vakfı
Kamer Hatun Mah. Hammalbaşı Cad. No.22/13
Beyoğlu - İstanbul
Tel/Faks: 0212 251 58 50

ietisim@keig.org

www.keig.org